

DOI: <https://doi.org/10.31339/978-617-7495-93-1/352.2025/129-140>

2.5. Соціалізація дітей з особливими освітніми потребами у закладі дошкільної освіти засобами спеціальної освіти

Оксана КАС'ЯНЕНКО¹²

***Анотація.** У монографії досліджено специфіку соціалізації дітей з особливими освітніми потребами (ООП) в умовах закладу дошкільної освіти (ЗДО). Основна увага приділяється спеціальним педагогічним засобам, які позитивно впливають на формування соціальної компетентності, адаптацію та повноцінну інтеграцію дітей з ООП у суспільство. Теоретичний розгляд спирається на вітчизняні й зарубіжні розвідки, практичні поради створено з опорою на актуальні нормативні акти, а також практику функціонування інклюзивного простору в ЗДО. Доведено результативність індивідуального підходу, співпраці з батьками й професійного навчання педагогів.*

***Ключові слова:** соціалізація, діти з ООП, дошкільна освіта, інклюзія, спеціальна освіта, адаптація, розвиток дитини.*

Вступ. В умовах сучасного розвитку освітньої системи України першочерговим завданням є гарантування рівного доступу до якісної освіти для всіх дітей, зокрема й з особливими освітніми потребами (далі – ООП). Закон України «Про освіту» (2017) визначає інклюзивну освіту як систему освітніх послуг, що гарантує доступ до навчання та соціалізації кожної дитини (Верховна Рада України, 2017). Дошкільна освіта є першим і важливим етапом цього процесу, адже саме у віці до шести років формуються основні соціальні навички, самосвідомість і первинні форми взаємодії з іншими людьми (Інститут модернізації змісту освіти, б.д.) Для дітей з ООП цей етап часто супроводжується додатковими викликами, які зумовлюють потребу в спеціальній педагогічній підтримці.

В українському контексті соціалізацію дітей з ООП у закладах дошкільної освіти (далі – ЗДО) почали активно досліджувати у зв'язку з реформами інклюзивної освіти, які розпочали після підписання Україною Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю (Шевченко, 2023). Особливу увагу приділено

¹²**Оксана КАС'ЯНЕНКО** – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної та спеціальної освіти Мукачівського державного університету, м. Мукачево, Україна.

створенню комфортного освітнього середовища, адаптації програм, підготовці кадрів, розвитку інклюзивно-ресурсних центрів (далі – ІРЦ), а також партнерству з родинами. Соціалізація в цьому контексті розглядається не лише як інтеграція в освітній простір, а як формування здатності дитини до самореалізації, взаємодії, розвитку позитивної Я-концепції.

Результати досліджень соціалізації дітей з ООП у закладах дошкільної освіти

Сучасні дослідження стосовно соціалізації дітей з ООП у ЗДО акцентують декілька ключових чинників, що визначають ефективність цього процесу й впливають на результативність соціалізації, а саме: фізичний і психоемоційний стан дитини, індивідуальні риси розвитку, якість соціального оточення, педагогічний супровід та організацію освітнього процесу (Старова, Паук, Кертис, 2019). Інклюзивна освіта потребує глибокого індивідуального підходу, адаптації навчального матеріалу та способів взаємодії, які відповідають особливостям кожної дитини. Виявлено, що 95,0% дітей з інвалідністю навчаються в спеціальних закладах освіти або не здобувають освіти зовсім (Заярнюк, 2015), тому пошук шляхів активізації розвитку інклюзивної освіти є важливим державним завданням (Заярнюк, 2015). У цьому аспекті спеціальні методики, як-от: ігрова терапія, арттерапія, сенсорна інтеграція, логопедичні та психокорекційні заняття – відіграють важливу роль у формуванні соціальних навичок.

Наприклад, застосування соціальних історій (social stories) у роботі з дітьми з аутизмом суттєво покращує їхню орієнтацію у звичайних соціальних ситуаціях і сприяє зменшенню тривожності в спілкуванні з навколишніми (Литвяк, Зленко, 2020). Крім того, взаємодія з однолітками в різновікових групах є одним із ключових чинників успішної соціалізації. На основі теоретичного вивчення категорії «комунікативний потенціал особистості» виявлено, що успіх реалізації комунікативного потенціалу визначається мірою сформованості комунікативного стрижня (Марцин, Овдієнко, 2024). Його становлять

комунікативні здібності й периферії, які утворюють спектр різноманітних вербальних і невербальних комунікативних навичок.

З 1 січня 2025 року в Україні продовжують упроваджувати інклюзивну освіту. 15 297 вихованців з ООП навчаються в 7658 інклюзивних групах дошкільної освіти, а 47 610 здобувачів освіти – у 33 397 інклюзивних класах загальної середньої освіти (Міністерство освіти і науки України, 2025). Крім того, 34 531 дитина з ООП навчається в 3027 спеціальних групах дитячих садків, 6179 учнів – у 728 спеціальних класах шкіл (Міністерство освіти і науки України, 2025). За останні п'ять років кількість школярів з особливими потребами, які навчаються в інклюзивних класах, зросла майже удвічі, що свідчить про позитивну динаміку впровадження інклюзивної освіти та її все більшу доступність для таких школярів.

У таблиці 2.3 подано ключові показники ефективності соціалізації дітей з ООП у ЗДО на основі актуальних досліджень.

Таблиця 2.3

Чинники соціалізації здобувачів освіти з ООП і стан інклюзивної освіти в Україні

Категорія	Інформація/дані
Ключові чинники соціалізації	Фізичний і психоемоційний стан, власні особливості розвитку, якість соціального середовища, педагогічна підтримка, організація освітнього заходу
Необхідні умови	Індивідуальний підхід, адаптація матеріалу, відповідна взаємодія (Заярнюк, б.д.)
Методи підтримки соціалізації	Ігрова терапія, арттерапія, сенсорна інтеграція, заняття з логопедом і психокорекція
Специфічні методики	Соціальні історії (для дітей з аутизмом) – покращують орієнтацію в соціальних ситуаціях, знижують тривожність (Литвяк, Зленко, 2020)
Комунікативний потенціал	Комунікативний стрижень (здібності) + комунікативна периферія (вербальні й невербальні навички) (Марцин, Овдієнко, 2024).
Інклюзивні групи у ЗДО	7658 груп, 15 297 дітей з ООП
Інклюзивні класи у ЗЗСО	33 397 класів, 47 610 учнів з ООП
Спеціальні групи у ЗДО	3027 груп, 34 531 вихованець

Спеціальні класи у ЗЗСО	728 класів, 6179 учнів
Динаміка за 5 років	Кількість здобувачів освіти з ООП в інклюзивних класах шкіл зросла майже удвічі

Дані таблиці 2.3 узагальнюють основні аспекти сучасних досліджень соціалізації дітей з ООП у ЗДО. Подано як психолого-педагогічні чинники, що визначають ефективність соціалізації, так і кількісні статистичні дані щодо стану інклюзивної освіти в Україні на початок 2025 року. Зокрема, увага зосереджується на потребі в індивідуальному підході й упровадженні спеціалізованих методик, таких як соціальні історії, для кращої адаптації дітей до соціуму. Дані із джерел свідчать, що актуальним є розширення доступу до інклюзивної освіти: збільшення кількості інклюзивних груп і класів, а також кількості дітей з ООП, які беруть участь у цих формах навчання. Така практика свідчить про позитивну динаміку державної політики інтеграції дітей з ООП в освітній простір.

Практичні аспекти впровадження засобів спеціальної освіти у ЗДО

Основним напрямом підтримки соціалізації вважається впровадження адаптованих освітніх програм, які спрямовані на ідентифікацію індивідуальних потреби дитини. Таким чином, Наказ МОН України «Про затвердження примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу» від 23.04.2018 № 831 підтверджує участь фахівців у створенні Індивідуальної програми розвитку (далі – ІПР) (Департамент освіти і науки Закарпатської ОДА, 2023). Такий крок є наріжним каменем для створення інклюзивного простору. Практичний досвід доводить, що успішна соціалізація реальна виключно за умови міждисциплінарної співпраці, тобто педагоги, логопеди, дефектологи, психологи й соціальні працівники мають працювати командно. Як регламентує UNICEF (б.д.), ефективною формою організації є раннє втручання, що дає змогу вчасно почати інтенсивну допомогу в ранньому віці, коли розвиток дитини найбільш чутливий до впливів.

Не менш актуальною та важливою є залученість батьків до освітнього процесу. Модель партнерського зразка між закладом і родиною дає змогу

забезпечити єдність впливів, уникати суперечливих підходів до виховання та сприяє формуванню у батьків довіри до фахівців. Участь батьків у складанні ІПР значно підвищує ефективність реалізації корекційних заходів (Освіта.ua., 2021). Практика ЗДО доводить, що важливими засобами соціалізації є спільні ігри, театралізовані вистави й музичні заняття. Гра виконує багато важливих завдань для дітей дошкільного віку, зокрема навчання, розвиток різних психічних процесів і формування певних рис характеру (Мороз, 2019). Крім того, вона є одним із основних способів навчання правил спілкування й соціалізації.

Теоретичні підходи до соціалізації дітей з ООП

Соціалізація дитини є складним і багатоаспектним процесом, що передбачає засвоєння норм, цінностей, правил поведінки й способів взаємодії в соціальному просторі. Цей процес починається з раннього дитинства і триває протягом усього життя. Проте в дітей з ООП цей етап ускладнений через наявність психофізіологічних порушень, емоційно-вольових або когнітивних обмежень, що потребує цілеспрямованої допомоги дорослих, особливо в умовах ЗДО.

Розуміння соціалізації в основному базується на класичних теоріях. Однією з них є теорія соціального навчання Альберта Бандури, яка підкреслює важливість спостереження й наслідування зразків поведінки (Kelland, 2019). Згідно із цим методом, дитина навчається шляхом спостереження за поведінкою значущих дорослих та однолітків. Також здобувач освіти вчиться повторювати наслідки цієї поведінки, що пояснюється як позитивне підкріплення або покарання. Така практика є доволі актуальною для дітей з ООП, котрі можуть мати обмежену здатність до спонтанної соціальної взаємодії, але добре реагують на візуальні або чітко структуровані моделі поведінки.

Альберт Бандура наголошував на важливості соціального навчання, взаємодії з навколишнім світом і відчутті власної ефективності для становлення особистості. У цьому розумінні соціалізація постає не просто як процес звикання дитини до суспільства, а як активне входження в нього через спільну роботу, бесіду та співробітництво з ровесниками й дорослими (de la Fuente et al., 2023). Недавні дослідження свідчать про те, що саме розвинуте відчуття власної

здатності, яке формується завдяки підтримці, позитивному зворотному зв'язку й досвіду успішної взаємодії, сприяє кращій адаптації дітей з ООП до соціальних умов ЗДО. Спеціалізовані методики, як-от: ігрова терапія, соціальні історії, сенсорна інтеграція та інші психокорекційні практики – не лише дають дітям змогу ліпше розуміти соціальні правила, а й знижують тривожність під час спілкування та підвищують рівень довіри до соціального середовища. Більше того, взаємодія в різновікових групах і педагогічна підтримка створюють умови для розвитку комунікативного потенціалу дитини, що передбачає як базові здібності, так і широкий спектр вербальних чи невербальних умінь.

Не менш важливим є культурно-історичний підхід Лева Виготського, який розглядає соціалізацію як процес внутрішнього засвоєння соціального досвіду через спільну діяльність із дорослими й більш компетентними однолітками. Учений стверджував, що важливою є роль зони найближчого розвитку (Папуча, 2020), тобто простір між тим, що дитина може зробити самостійно, і тим, чого вона здатна досягти за допомогою інших. Стосовно дітей з ООП цей підхід дає змогу збудувати індивідуальні освітні маршрути, основані на рівні розвитку дитини та її потенційних можливостях.

Організація інклюзивного простору в ЗДО

Інклюзивна освіта є не лише засадою рівного доступу до якісної освіти, а й ефективним інструментом соціалізації. Проте забезпечення інклюзії потребує застосування комплексного підходу, що передбачає організацію середовища, адаптацію змісту навчання й наявність відповідного фахового супроводу.

Організаційна модель інклюзивного середовища має забезпечити структурування простору відповідно до індивідуальних потреб дітей. Отже, одним зі способів вирішення освітніх проблем дитини з ООП є запобігання перешкодам, що з'являються на її шляху, і ліквідація їх. Із цієї причини в освіті й вихованні таких дітей освітнє середовище має бути безбар'єрним (Поліхроніді, 2016), що передбачає наявність спеціальних меблів, адаптованих до зросту й функціональних можливостей дітей, зон для сенсорної інтеграції, тактильних

панелей, сухих басейнів, сенсорних килимків, місць для усамітнення, де дитина може відновити емоційний баланс. Таке зонування сприяє зниженню сенсорного перевантаження і стимулює регуляцію поведінки.

Іншим важливим складником є індивідуалізація освітнього процесу. Упровадження ІНП дає змогу врахувати як пізнавальні можливості дитини, так і її соціальні потреби. ІНП складають на основі рекомендацій команди психолого-педагогічного супроводу, її затверджує педагогічна рада закладу. До складу команди супроводу обов'язково входять учитель-логопед, спеціальний педагог (дефектолог), практичний психолог, а також за потреби соціальний педагог або асистент дитини. Як засвідчують дослідження Крилова (2024), саме мультидисциплінарний підхід до планування освітнього процесу сприяє формуванню стійкої соціальної включеності дітей з ООП.

У методичних рекомендаціях Міністерства освіти і науки України особлива увага приділяється системі моніторингу розвитку кожної дитини з ООП (Міністерство освіти і науки України, 2024). Така система дає змогу педагогам фіксувати динаміку набуття навичок – як пізнавальних, так і соціальних, своєчасно коригувати методики, засоби й форми навчання. Зокрема, пропонується щоквартальне оновлення індивідуального супровідного плану з обов'язковою участю батьків, що підсилює партнерську модель взаємодії між родиною та освітнім закладом.

Особливу роль в організації інклюзивного середовища відіграють педагогічні працівники, які мають володіти компетентностями інклюзивної педагогіки, емпатійного спілкування та кризового втручання. Програми післядипломної освіти, такі як курси з інклюзивної освіти при Інституті післядипломної педагогічної освіти НАПН України, зосереджені саме на розвитку практичних навичок роботи з дітьми з різними формами ООП – аутизмом, порушенням слуху, розладами уваги (Поліхроніді, 2016). Загалом інклюзивне освітнє середовище у ЗДО має функціонувати як цілісна система, що охоплює фізичний, психологічний, методичний і кадровий складники. Тільки за узгодженої взаємодії всіх її елементів створюються умови для ефективної

соціалізації дитини з ООП, її активної участі в житті групи, відчуття безпеки й розвитку почуття належності до спільноти.

Таблиця 2.4

**Основні показники розвитку інклюзивної освіти в ЗДО
(Міністерство освіти і науки України, 2025)**

Показник	Кількість
Кількість інклюзивних груп у ЗДО	7658
Кількість дітей з ООП у цих групах	15 297
Кількість спеціальних груп у ЗДО	3027
Кількість дітей з ООП у спецгрупах	34 531
Частка ЗДО, які реалізують ІНП	Понад 60% закладів
Кількість педагогів, які прослухали курси з інклюзії у 2023 році	Близько 11 000

Статистичні відомості таблиці 2.4 демонструють зміни в розвитку інклюзивної освіти в закладах дошкільця. Отже, на початок 2025 року в Україні працюють 7658 інклюзивних груп, де здобувають освіту понад 15 тисяч дітей з ООП. Більшість інклюзивних закладів уже використовує індивідуальні навчальні плани (ІНП), за допомогою яких пристосовують процес навчання до потреб дитини. Значна увага приділяється підвищенню кваліфікації педагогів: щорічно тисячі фахівців проходять курси з інклюзивної педагогіки. Такий показник є критично важливим для забезпечення якісного інклюзивного середовища. Аналіз цих даних дає змогу не лише зрозуміти кількісний аспект упровадження інклюзії, а й визначити пріоритети для подальшого вдосконалення системи.

Роль педагогів та асистентів у процесі соціалізації

Професійна компетентність педагогів є ключовим елементом для формування інклюзивного середовища, сприятливого для соціалізації дітей з ООП у ЗДО. Педагог має бути не лише викладачем, а й фасилітатором, модератором соціальної взаємодії та емоційної підтримки. Характер вихователя – це сукупність знань, умінь, навичок, світогляду й особистісних рис, необхідних для ефективної взаємодії з дітьми, особливо з ООП в інклюзивному освітньому середовищі (Буйняк, Олійник, 2024). Він є важливим для створення умов, які

забезпечують гармонійний розвиток усіх дітей дошкільного віку відповідно до їхніх особливих потреб.

Водночас сучасна практика інклюзивної освіти потребує безперервного професійного зростання педагогів через наявність психологічних бар'єрів. Більше того, психологічні бар'єри – це одна з головних причин, чому батьки нейротипових дітей чинять опір інклюзії. Страх перед невідомим, турботи про соціальне середовище своєї дитини, а також усталені погляди на інвалідність породжують емоційний дискомфорт і викликають негативне ставлення до інклюзивного навчання (Демус, Бондаренко, 2024). Батьки часто переживають, що їхні діти можуть відчувати себе обділеними увагою вчителя або, навпаки, будуть змушені навчатися за спрощеною програмою.

Висновки. Отже, спеціальні методики, як-от: ігрова терапія, арттерапія, сенсорна інтеграція, логопедичні та психокорекційні заняття є потужним помічником у розширенні можливостей соціалізації дітей з ООП у ЗДО. Ці методи сприяють створенню адаптованого, мотивуючого й інтерактивного простору, який функціонує з урахуванням індивідуальних рис дитини. Щоб досягти більшої ефективності, потрібно комбінувати ці технології зі структурованою програмою підтримки, фаховою підготовкою освітян та активною участю родини. Лише комплексний підхід сприятиме успішній соціалізації й інтеграції дітей з ООП у соціум.

Соціалізація дітей з ООП у ЗДО є багатогранним процесом, який включає не лише освітній, а й соціальний, психологічний та емоційний аспекти розвитку дитини. Процес забезпечує не тільки опанування знань, а й формування вмінь взаємодії з навколишнім середовищем, розуміння власних можливостей та обмежень, а також розвиток упевненості у власних силах.

Освіта спеціального зразка є ключовим чинником формування інклюзивного освітнього простору. Вона не обмежується передаванням академічних знань, а спрямована на формування життєвих компетентностей, соціальних навичок, емоційної регуляції, що особливо важливо для дітей з ООП. Спеціальні освітні методики, адаптовані навчальні програми, підтримка фахівців

і педагогів спрямовані на створення умов ефективного інтегрування дітей у суспільство та сприяння подоланню бар'єрів, пов'язаних з особливостями розвитку.

Ефективність соціалізації в ЗДО залежить від забезпечення системної підтримки. Цей процес складається з адаптації змісту навчання до індивідуальних потреб дитини, застосування спеціальних методик, інноваційних технологій, а також тісної співпраці всіх учасників освітнього процесу – педагогів, асистентів, психологів, логопедів, батьків і, звісно, самих дітей. У результаті сучасних досліджень виявлено, що така міждисциплінарна взаємодія створює оптимальні умови для розвитку навичок соціальної взаємодії, підвищення рівня самостійності, формування адекватної самооцінки та зниження рівня тривожності в дітей з ООП.

Вихованці з ООП однаково ефективні в змішаних групах, коли вони мають якісну підтримку від спеціалістів і вчителів, що сприяє не тільки покращенню мовних навичок, а й формуванню позитивного ставлення до навчання та соціуму. Така взаємодія дає дітям відчуття важливості, відчуття, що вони є ключовими учасниками групи, що вкрай важливо для їхньої успішної адаптації в школі й широкому суспільстві. Разом із тим спеціальна освіта в ЗДО слугує цілісним інструментом для соціальної інтеграції, закладаючи основу для подальшої самостійності, подолання труднощів та усвідомлення своїх можливостей.

Не менш важливим є створення безпечного й зручного середовища, організованого відповідно до сучасних інклюзивних стандартів, які передбачають не лише фізичну доступність, а й створення умов для емоційного комфорту, заохочення ініціативності дітей, їхньої самостійності, уміння співпрацювати. Гарантування психологічної безпеки, підтримка емоційного добробуту й розвиток позитивного ставлення до різноманіття є важливими елементами успішної соціалізації.

Список використаних джерел

- Буйняк, М., Олійник, А. (2024). Дослідження інклюзивної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*, (23), 16–25. <http://aqce.kpnu.edu.ua/article/view/322994>.
- Верховна Рада України. (2017). *Про освіту. Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
- Демус, Я. В., Бондаренко, В. В. (2024). Інклюзивна освіта в Україні: виклики сьогодення та шляхи до рівності. *Основні цілі стратегії сталого розвитку: проблеми та перспективи*, 418–419. <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/24957/1/185.pdf>.
- Заярнюк, О. В. (2015). Інклюзивна освіта в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*, 11, 190–193. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2015_11_45.
- Інститут модернізації змісту освіти. (б.д.). *Дошкільна освіта*. <https://imzo.gov.ua/osvita/doshkilna-osvita/>.
- Крилова, О. (2024). Мультидисциплінарність як сучасний метод у наукових дослідженнях. *Grail of Science*, (35), 99–101. <https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/article/view/1924>.
- Литвяк, Д. М., & Зленко, Л. О. (Укл.). (2020). *Корекційно-розвивальні методики для роботи з дітьми з аутизмом*. Чернігів. <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi78/0058334.pdf>.
- Марцин, С., Овдієнко, А. (2024). Формування комунікативної компетентності на уроках розвитку мовлення в учнів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти. У О. О. Маленко (Ред.), *Сучасна українська лінгводидактика: теорія і практика навчання мови в закладах освіти: колективна монографія* (с. 93–123). Харків: Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди; Харківське історико-філологічне товариство. <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/069cd434-87e2-4355-b2e5-d8c97477e3c4/content>.
- Міністерство освіти і науки України. (2024, вересень 4). *Про методичні рекомендації» № 6/688-24*. <https://mon.gov.ua/npa/pro-metodychni-rekomendatsii>.
- Міністерство освіти і науки України. (2025, січень 1). *Статистичні дані про інклюзивне навчання станом на 01.01.2025*. <https://mon.gov.ua/osvita-2/inklyuzivne-navchannya/statistichni-dani>.
- Мороз, С. В. (2019). Роль гри в соціалізації дитини дошкільного віку. У О. А. Гнізділова (Заг. ред.), Н. В. Ковалевська (Відп. ред.), *Дошкільна освіта у сучасному соціокультурному просторі: Збірник наукових праць* (Вип. 3, с. 130–134). Полтава: ФОП Цьома С. П. <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/15519/1/29.pdf>.
- Освіта.ua. (2021, вересень 30). *Реалізація індивідуальної програми розвитку: поради директору*. Освіта.UA. https://osvita.ua/school/inclusive_education/84473/.
- Папуча, М. В. (ред.). (2020). *Психологія людини: Л. С. Виготський та сучасна наука* (Вип. 2–3). Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя. http://www.ndu.edu.ua/storage/2021/zahal_psy_lib/Виготський_2020_Вип.2-3.pdf.
- Поліхроніді, А. Г. (2016). Створення інклюзивного освітнього середовища в сучасних навчальних закладах. *Наука і освіта*, (6), 82–85. http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2016_6_16.
- Старова, Ю. В., Паук, М. М., Кертис, Н. В. (2019). Соціальна адаптація дітей з особливими потребами у процесі впровадження інклюзивної освіти. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Педагогіка та психологія*, 1, 161–164. http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmdupp_2019_1_46.
- Шевченко, В. (2023). Соціальна адаптація дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2 (126), 77–88. <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2023.02/077-088> (дата звернення: 11.05.2024).
- Fuente, J., Kauffman, D. F., Boruchovitch, E. (2023). Editorial: Past, present and future contributions from the social cognitive theory (Albert Bandura). *Frontiers in Psychology*, 14. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1258249>.

Kelland, M. D. (2019, February 18). 18.2: Albert Bandura and Social Learning Theory. Social Sci LibreTexts. *Libretexts*.

[https://socialsci.libretexts.org/Bookshelves/Psychology/Culture and Community/Personality Theory in a Cultural Context \(Kelland\)/18: Social Learning Theory and Personality Development/18.02: Albert Bandura and Social Learning Theory](https://socialsci.libretexts.org/Bookshelves/Psychology/Culture_and_Community/Personality_Theory_in_a_Cultural_Context_(Kelland)/18:Social_Learning_Theory_and_Personality_Development/18.02:_Albert_Bandura_and_Social_Learning_Theory).

UNICEF. (б.в.). *Раннє втручання*: Міждисциплінарна допомога сім'ям з дітьми раннього віку. UNICEF Україна. <https://www.unicef.org/ukraine/child-protection/early-intervention>.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>